

УДК: 330.131.51636

Гурська І. С.,
к.е.н., доцент
ВП НУБіП України
«Бережанський агротехнічний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА У ГОСПОДАРСЬКИХ ФОРМУВАННЯХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Розглянуто сучасний стан розвитку молочного скотарства в господарствах Тернопільської області. Визначено сукупність факторів, що впливають на розвиток та ефективне функціонування галузі молочного скотарства регіону. Встановлено, що важливими напрямками розвитку молочного скотарства є впровадження прогресивних технологій виробництва.

Ключові слова: ефективність виробництва молока, ресурсне забезпечення, продуктивність корів, собівартість продукції, реалізація, прибуток, ринок молока та молочної продукції.

Annotation.

This publication deals with the current state of dairy cattle farms in the Ternopil region the problems and possible solutions.

The article aims to analyze the effective development of dairy farming in the Ternopil region, an objective evaluation, identify issues and develop concrete proposals to overcome them.

The basis of the effective development of dairy farming in the current market conditions are quantitative and qualitative structure of resource support and urgent problems is the introduction of advanced technology maintenance and animal feed, the use of high species and reduce power consumption, increase jobs.

In the system of economic efficiency of milk production is an important cost and selling price, which is influenced by several factors, namely production of cows, the cost of material and labor resources and more.

Cost-effectiveness analysis of dairy cattle farms in the area makes it possible to conclude that the main direction of increasing efficiency in the current environment should be based on improving livestock productivity, optimizing production costs and enhancing forage base in the implementation of energy-saving technology the use of science.

Choosing the most effective lines of dairy cattle Ternopil region should be based on increasing intensification of dairy farming complex reconstruction of existing dairy farms with the introduction of advanced technologies Pet, new systems of machines and mechanisms for comprehensive mechanization and automation of production processes, and new organizational forms.

Key words: efficiency of milk production, resource support, cow yield, cost of production, sales, profits, market milk and milk products.

Постановка проблеми. Розв'язання соціально-економічних проблем сільських територій є одним із важливих стратегічних завдань національної економіки. Галузь молочного скотарства становить значну частку сфери аграрного виробництва, а від її ефективного функціонування залежить рівень забезпеченості населення необхідними продуктами харчування.

Аналіз досліджень. Питання ефективного розвитку молочного скотарства в умовах ринкової економіки є надзвичайно актуальними і висвітлюються у працях науковців-аграрників, таких як П. С. Березівський, М. М. Ільчук, П. К. Канінський, Т. Л. Мос-тенська, М. К. Пархомець, О. М. Шпичак та інших. У працях цих дослідників відображено проблеми розвитку молочного скотар-

ства, теоретичні та практичні аспекти економічної ефективності виробництва та реалізації молока.

Мета статті полягає в аналізі ефективного розвитку молочного скотарства в Тернопільській області, визначенні проблем і обґрунтуванні конкретних пропозицій їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Основою ефективного розвитку молочного скотарства в сучасних ринкових умовах є кількісна та якісна структура ресурсного забезпечення, а невідкладними проблемами є впровадження прогресивних технологій утримання та годівлі тварин, використання високопродуктивних порід та зменшення витрат енергоресурсів, збільшення робочих місць. Тільки реалізація цих завдань позитивно впливатиме

на виробництво високоякісної, конкурентноздатної молочної продукції.

Молочне скотарство – традиційна галузь тваринництва Тернопільської області. У

табл. 1 наведені статистичні дані середньорічного поголів'я великої рогатої худоби області за 2005-2012 рр.

Таблиця 1

**Динаміка поголів'я великої рогатої худоби в господарствах
Тернопільської області, тис. гол.**

Показники	Роки						Відхилення (+/-) 2012 р. до 2005 р.
	2005	2008	2009	2010	2011	2012	
Усі категорії господарств							
ВРХ	261,3	205,8	197,6	182,4	184,9	196,5	-64,8
у т.ч. корови	151,9	120,3	116,1	111,9	112,0	112,4	-39,5
Частка корів у стаді, %	58,1	58,5	58,7	61,4	60,6	57,2	-0,9
Сільськогосподарські підприємства							
ВРХ	41,0	26,2	26,5	26,6	29,4	30,6	-10,4
у т.ч. корови	12,6	8,3	8,5	9,0	9,4	9,5	-3,1
Частка корів у стаді, %	30,7	31,7	32,1	33,8	32,0	31,0	0,3
Господарства населення							
ВРХ	220,3	179,6	171,1	155,8	155,5	165,9	-54,4
у т.ч. корови	139,3	112,0	107,6	102,9	102,6	102,9	-36,4
Частка корів в стаді, %	63,2	62,4	62,8	66,0	65,9	62,1	-1,1

Розраховано за даними Головного управління статистики у Тернопільській області.

Аналіз даних табл. 1 показує, що у 2005 р. на Тернопільщині в усіх категоріях господарств налічувалося 261,3 тис. гол. великої рогатої худоби, з них 151,9 тис. гол. корів (або 58,1 %). У 2012 р. показник кількості великої рогатої худоби становив 196,5 тис. гол., з них 112,4 тис. гол. корів (57,2 %). Занепад тваринництва в регіоні є наслідком не відпрацьованості відповідного організаційно-економічного механізму та державного регулювання економікою. Основне поголів'я зосереджено в особистих селянських господарствах. У складних економічних умовах особисті господарства населення утримували в 2012 р. 165,9 тис. гол. великої рогатої худоби, у тому числі 102,9 тис. гол. корів, частка яких становить 62,1 відсотки.

Важливою проблемою розвитку молочного скотарства для більшості сільськогосподарських підприємств є те, що в них здійснюється

виробничо-господарська діяльність на основі малоефективних технологій з прив'язним утриманням корів і доїнням у відра. Технологічні операції виконують вручну, а рівень автоматизації та механізації виробничих процесів становить 50 відсотки.

Виробництво молочної сировини забезпечує дрібнотоварний сектор, а саме – господарства населення, які виробляють її в чотири рази більше, ніж сільськогосподарські підприємства. Як відомо, конкурентоздатність дрібнотоварного виробництва в масштабах ринку невисока. Тому проблема конкурентоспроможності молока (і як сировини, і як кінцевої продукції) постає особливо гостро. Її вирішення набуває надзвичайної ваги, оскільки від цього залежать такі процеси як інтегрування до світових ринків (табл. 2).

Таблиця 2

Виробництво продукції молочного скотарства господарствами Тернопільської області

Показники	Роки						Відхилення (+/-) 2012 р. до 2005 р.
	2005	2008	2009	2010	2011	2012	
Усі категорії господарств							
Виробництво молока, тис. т	485,2	424,0	418,7	416,7	418,1	459,6	-25,6
Удій молока від 1 корови, кг	3107	3191	3456	3563	3710	4073	966
Сільськогосподарські підприємства							
Виробництво молока, тис. т	35,5	28,0	33,0	34,5	37,7	44,2	8,7
Удій молока від 1 корови, кг	2803	3053	4168	4279	4330	4815	2012
Господарства населення							
Виробництво молока, тис. т	449,7	396,0	385,7	382,2	380,4	415,4	-34,3

Розраховано за даними Головного управління статистики у Тернопільській області.

Загальна тенденція до зменшення обсягів виробництва молока за досліджуваний період спостерігається в усіх категоріях господарств Тернопільської області – на 25,6 тис. т. Скорочення обсягів виробництва у 2012 р. відбулося за рахунок господарств населення – на 34,3 тис. т. У сільськогосподарських підприємствах намітилась незначна тенденція до зростання обсягів виробництва молока – на 8,7 тис. т. За даними державної статистики середній надій молока на одну фуражну корову в 2012 р. порівняно із 2005 р. у господарствах усіх форм власності Тернопільщини збільшився на 966 кг, за рахунок збільшення цього показника у сільськогосподарських підприємствах на 2012 кг і становив – 4815 кг.

Підвищення продуктивності молочного скотарства дасть змогу господарюючим суб'єктам ефективніше використовувати матеріальні, трудові та фінансові ресурси. Це є важливим напрямом розвитку галузі, а також забезпечить конкурентоспроможність аграрних товаровиробників на ринку молока.

В системі показників економічної ефективності виробництва молока одними із ва-

жливих є собівартість та ціна реалізації, які формуються під впливом ряду чинників, а саме: продуктивності корів, витрат матеріальних і трудових ресурсів тощо (табл. 3).

За аналізований період у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області собівартість 1 ц реалізованого молока зросла на 151,4 грн, а його реалізаційна ціна на 154,9 грн, в результаті чого прибуток 1 ц реалізованого молока в 2012 р. становив 26,3 грн. Рівень рентабельності виробництва молока характеризується значною варіацією. Найвищого рівня даний показник досяг у 2010 р. (33,7 %), найнижчого – у 2009 р. (11,5 %), а в 2012 р. цей показник становив 11,6 відсотки.

В умовах ринкових відносин досить гострою є проблема реалізації виробленого молока. Жорстка конкуренція в ринковому середовищі спонукає сільськогосподарські підприємства до пошуку нових ринків збуту, щоб забезпечити прибуткову діяльність. Обсяги продажу молока в Тернопільській області в 2012 р. порівняно з 2005 р. збільшились на 11,9 тис. т.

Таблиця 3

**Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах
Тернопільської області**

Показники	Роки						Відхилення (+/-) 2012 р. до 2005 р.
	2005	2008	2009	2010	2011	2012	
Виробництво молока, тис. т	35,5	28,0	33,0	34,5	37,7	44,2	8,7
Реалізовано молока, тис. т	28,3	24,1	29,3	28,5	35,6	40,2	11,9
Собівартість 1 ц реалізованого молока, грн	91,4	164,5	168,2	209,4	254,4	242,8	151,4
Ціна реалізації 1 ц молока, грн	114,2	229,7	196,1	280,0	310,3	269,1	154,9
Прибуток на 1 ц реалізованого молока, грн	22,8	65,2	27,9	70,6	55,9	26,3	3,5
Рівень рентабельності (збитковості), %	24,2	24,1	11,5	33,7	22,1	11,6	-12,6

Розраховано за даними Головного управління статистики у Тернопільській області.

Таблиця 4

Структура реалізації молока та молочних продуктів сільськогосподарськими підприємствами Тернопільської області, тис. т

Показники	Роки						Відхилення (+/-) 2012 р. до 2005 р.
	2005	2008	2009	2010	2011	2012	
Реалізовано всього, тис. т, в т.ч.	28,3	24,1	29,3	30,5	35,6	40,2	11,9
переробним підприємствам	27,3	23,9	29,1	30,3	35,4	39,0	11,7
на ринку	0,4	0,1	0,1	0,1	0,06	0,4	-
за іншими каналами реалізації	0,6	0,1	0,0	0,1	0,08	0,8	0,2

Розраховано за даними Головного управління статистики у Тернопільській області.

Головним каналом реалізації молока аграрними формуваннями Тернопільської області є постачання його переробним підприємствам – 97,0 % продажу.

Виробництво молока і молокопродуктів характеризується певними особливостями, які пов'язані з властивостями молочної сировини: транспортабельність на невеликій відстані, непридатність до тривалого зберігання. Тому створення стабільних каналів реалізації є гарантією, що надходження молока на молокопереробні підприємства буде

ритмічним, що забезпечить населення продуктами щоденного попиту: незбираним молоком, кисломолочною продукцією, сиром, сметаною та іншими молочними виробами достатньому обсязі. При цьому всі ланки технологічного ланцюга: «виробництво – заготівля – переробка – реалізація продукції» повинні функціонувати скоординовано.

Висновки. Аналіз економічної ефективності молочного скотарства в господарствах області дає можливість зробити висновок,

що основний напрям підвищення ефективності виробництва в нинішніх умовах має ґрунтуватися на підвищенні продуктивності худоби, оптимізації виробничих витрат і зміцненні кормової бази при впровадженні ресурсозберігаючих технологій, використанні досягнень науки.

Вибір найефективніших напрямів розвитку молочного скотарства Тернопільської об-

ласті слід здійснювати на основі підвищення інтенсифікації молочного скотарства, комплексної реконструкції існуючих молочних ферм з упровадженням прогресивних технологій утримання тварин, нових систем машин і механізмів для комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів, а також нових організаційних форм.

Література:

1. Моніторинг стану галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції за січень – травень 2012 року // С. 4 – 19.
2. Канінський П.К. Молочне скотарство Полісся: стан і перспективи розвитку. Монографія / П.К. Канінський, П.В. Шваб. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2009. – 236 с.
3. Пархомець М.К. Економічний механізм розвитку молоко продуктового підкомплексу АПК Західного регіону України. / М.К. Пархомець – Тернопіль: Економічна думка, 2001. - 328с.
4. Сільське господарство Тернопільської області 2012 р. // Державний комітет статистики України. Статистичний збірник // Відп. за вип. П.З. Сава м. Тернопіль, 2013. - 231с.